

POKAZATELJI O POLOŽAJU UMIROVLJENIKA FONDA RADNIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

O nepovoljnom položaju umirovljenika u nas se dosta raspravlja. No osim osnovnih podataka o broju i strukturi umirovljeničke populacije, odnosu broja umirovljenika i broja zaposlenih, visini mirovina i njihovu udjelu u plaćama te ukupnim izdacima za mirovine u nacionalnom bruto proizvodu, ne navode se pouzdaniji pokazatelji o njihovom socijalnom i ekonomskom položaju.

Radi toga je dobro došla anketa koju je prema narudžbi Mirovinskog fonda RH provele Katedra za marketing Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u veljači 1997. godine. Voditelj istraživanja bila je prof. dr. Nataša Renko. Uzorak je bio 1457 ispitanika, a rezultati su sadržani u dokumentu pod naslovom "Položaj umirovljenika u Hrvatskoj".

Ispitanici su razvrstani prema četiri osnovna mirovinska fonda: radnički, obrtnički, poljoprivredni i vojni. Istraživači nisu na ove četiri kategorije proporcionalno rasporedili uzorak, jer su htjeli povećati udio ispitanih umirovljenika u obrtničkom, poljoprivrednom i vojnom fondu s ciljem smanjenja maksimalne greške. Tako se desilo da je u uzorak ušlo 729 ispitanika iz radničkog, 238 ispitanika iz obrtničkog, 239 ispitanika iz poljoprivrednog i 251 iz vojnog fonda. S druge strane u radničkom fondu bilo je 89,1% umirovljenika, u obrtničkom 2,1%, u poljoprivrednom 6,7% i u vojnom fondu 2,1%.

Podaci su prikupljeni metodom usmenog anketiranja u domaćinstvima, a upitnik je sadržavao 63 pitanja.

Budući da umirovljenici iz radničkog fonda čine veliku većinu svih umirovljenika (gotovo devet desetina) ovdje ćemo prezentirati neke osnovne podatke o njihovom socijalno-ekonomskom položaju koji će, pretpostavljamo, najviše interesirati naše čitatelje. Dakle, izostatit ćemo obrtničke, poljoprivredne i vojne umirovljenike. Bit će riječi o dobi umirovljenika, dužini radnog staža u momentu umirovljenja, dužini mirovinskog staža, veličini domaćinstva u kojem žive, veličini stambenog prostora s kojim raspolažu, prihodima njihovih domaćinstava, visini i strukturi osnovnih izda-

taka te načinu podmirenja životnih troškova. Radi se, dakle, o iznimno važnim pokazateljima o osnovnim obilježjima i materijalnom položaju umirovljenika.

Umirovljenici radničkog fonda podijeljeni su u tri osnovne kategorije: starosni, invalidski i obiteljski. U ukupnom broju starosnih umirovljenika sredinom 1997. godine bilo je 52,6%, invalidskih 23,7% i obiteljskih također 23,7%. Uzorak i procijenjena maksimalna greška za te tri kategorije ispitanika u ovom istraživanju bili su sljedeći:

	Starosni	Invalidski	Obiteljski
Broj	401	163	165
Maksimalna greška u % +/-	4,9	7,7	7,6

Ovi podaci o uzorku i maksimalnoj greški odnose se na sve tablice u ovom tekstu, pa ih više nećemo ponavljati.

Tablica 1.

Dob umirovljenika prema kategorijama

- u postocima

	Starosni	Invalidski	Obiteljski
do 25 godina	0,0	0,0	6,7
26 – 40 godina	0,0	2,5	3,0
41 – 50 godina	1,0	11,7	3,6
51 – 60 godina	27,7	28,8	12,1
61 – 70 godina	52,1	27,0	32,1
71 – 80 godina	26,4	30,9	0,0
više od 80 godina	2,2	3,7	11,5
bez odgovora	0,0	0,0	0,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Podaci o dobi prikupljeni anketom otkrivaju da je najveći broj umirovljenika star između 61 i 70 godina. Nešto su mlađi invalidski i obiteljski umirovljenici. Ipak se na osnovi ovih podataka može približno procijeniti da je prosječna dob ispitanih umirovljenika negdje oko 65 godina. Ovaj nalaz važan je stoga što se

u javnosti često pojavljuju pogrešni podaci o znatno nižoj prosječnoj dobi umirovljenika od stvarne, pa to neupućene ljude navodi na krive zaključke što pogoduje "protuumirovljeničkom" raspoloženju.

Tablica 2.

Kategorije umirovljenika prema dužini radnog staža
prilikom odlaska u mirovinu

	- u postocima		
	Starosni	Invalidski	Obiteljski
Bez radnog staža, koristim obiteljsku ili invalidsku mirovinu	1,2	11,7	77,0
do 20 godina	1,2	22,7	6,7
21 – 30 godina	21,4	46,0	6,7
31 – 35 godina	41,4	17,8	6,1
36 – 40 godina	30,7	4,3	2,4
više od 40 godina	3,5	2,5	0,6
bez odgovora	0,5	0,0	0,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Dužina radnog staža prije umirovljenja, razumljivo, znatno se razlikuje između tri kategorije umirovljenika radničkog fonda. Kada je riječ o starosnim umirovljenicima najviše ih odlazi u mirovinu s 31-35 godina radnog staža, invalidskih s 21-30 godina, dok tri četvrtine obiteljskih umirovljenika nije bilo zaposleno.

Tablica 3.

Kategorije umirovljenika prema umirovljeničkom stažu
- u postocima

	Starosni	Invalidski	Obiteljski
do 5 godina	34,2	27,0	27,3
6 – 10 godina	34,9	21,5	20,6
11 – 15 godina	17,2	13,5	17,0
16 – 20 godina	9,7	20,2	14,5
više od 20 godina	3,0	17,2	20,0
bez odgovora	1,0	0,6	0,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Podaci iz tablice 3. pokazuju da najveći broj današnjih umirovljenika ima relativno kratki mirovinski staž – do 5 odnosno do 10 godina. To osobito vrijedi za starosne umirovljenike, što se može objasniti masovnim umirov-

ljenjem u devedesetim godinama, zbog čega su mirovinski fondovi dospjeli u veliku krizu i zbog čega je došlo do osjetnog zaostajanja mirovina u odnosu na plaće zaposlenika.

Tablica 4.

Kategorije umirovljenika prema veličini domaćinstva
- u postocima

	Starosni	Invalidski	Obiteljski
jednočlano	13,0	13,5	43,0
dvočlano	38,2	35,6	23,0
tročlano	21,9	18,4	12,1
četveročlano	11,0	14,1	6,1
petoročlano	8,0	11,0	11,5
šesteročlano	5,5	4,9	1,2
sedmeročlano	2,0	1,2	1,2
osam i više članova	0,5	1,2	1,8
bez odgovora	0,0	0,0	0,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Veličina i struktura obitelji važan je indikator za procjenu socijalnog položaja umirovljenika. Podaci pokazuju da naši starosni i invalidski umirovljenici uglavnom žive u dvočlanim, tročlanim i četveročlanim domaćinstvima (oko dvije trećine), dok obiteljski umirovljenici, a to su pretežno žene, često žive same. No teško je na osnovi toga suditi o strukturi obiteljskih odnosa, jer i samci-umirovljenici uobičajeno žive u različitim simbiozama sa svojim osamostaljenim potomcima i srodnicima i s njima se uzajamno ispomažu.

Tablica 5.

Veličina stambenog prostora umirovljenika prema kategorijama

	- u postocima		
	Starosni	Invalidski	Obiteljski
do 30 m ²	5,5	5,5	6,1
od 31 do 50 m ²	18,2	24,5	13,3
od 51 do 80 m ²	54,1	47,2	55,8
od 81 do 120 m ²	15,2	15,3	18,2
od 121 do 180 m ²	5,2	6,7	4,8
preko 180 m ²	1,0	0,0	0,6
bez odgovora	0,7	0,6	1,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Sudeći po rezultatima ankete obitelji umirovljenika ne stoje loše kada je u pitanju stambeni prostor. Više od polovine ih raspolaže s 51 do 80 m² stambenog prostora. Iz odgovora na pitanje o stambenoj situaciji proizlazi da oko 90% ispitanika ili članova njihove obitelji ima u vlasništvu kuću ili stan, oko 8% (za sve tri kategorije) nositelji su stambenog prava, a iznimno su podstanari, prognanici ili smješteni u staračkom domu.

Tablica 6.

Visina ukupnih mjesečnih primanja domaćinstava umirovljenika prema kategorijama

	- u postocima		
	Starosni	Invalidski	Obiteljski
do 600 kn	0,4	1,8	3,0
601 – 800 kn	3,2	4,3	10,9
801 – 1000 kn	5,5	11,0	24,2
1001 – 1400 kn	10,2	9,2	9,7
1401 – 1800 kn	12,2	12,9	7,9
1801 – 2200 kn	14,5	13,5	9,1
2201 – 2600 kn	12,0	10,4	9,7
2601 – 3000 kn	12,5	12,9	6,1
3001 – 4000 kn	14,5	12,9	6,1
4001 – 6000 kn	9,5	6,1	7,9
više od 6000 kn	4,2	0,0	1,2
bez odgovora	1,2	4,9	4,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Od podataka o stambenim prilikama za umirovljenike mnogo su nepovoljniji podaci o ukupnim primanjima domaćinstava. Naime, istraživači nisu pitali umirovljenike za visinu njihovih mirovina, jer o tome postoje službeni podaci, nego o mjesečnim novčanim primanjima njihovih obitelji. Ovdje bi se moglo prigovoriti da vjerojatno odgovorima nisu obuhvaćena povremena (ne mjesečna) primanja. No ni tada se slika vjerojatno ne bi bitno promijenila. Tablica 6. otkriva da su osjetno niža pri-

manja imali obiteljski umirovljenici. Uostalom, oni u mnogo slučajeva žive sami. Kada je riječ o starosnim i invalidskim umirovljenicima, onda zapažamo četiri po udjelu u ukupnom broju ispitanika približno podudarne kategorije u rasponu između 10,4 i 14,5% ispitanika. Medijan-kategorija su one starosne i invalidske umirovljeničke obitelji koje primaju između 1800 i 2200 kuna. U svakom slučaju, slika primanja umirovljeničkih obitelji, pogotovo kada se uspoređi sa životnim troškovima, očekivano je nepovoljna.

Tablica 7.

Prosječni mjesečni izdaci umirovljenika prema kategorijama

	- u kunama		
	Starosni	Invalidski	Obiteljski
stanarina	69,2	50,2	64,3
struja	152,9	139,9	134,5
plin	107,3	84,9	97,0
grijanje	126,6	115,9	146,1
voda	64,2	58,1	57,7
otplata stana	48,5	38,8	56,8
hrana	1417,8	1267,8	1083,4
Ukupno za navedene stavke	1986,5	1775,6	1639,8

Tablica pokazuje da prosječni izdaci za stan, komunalije i hranu obitelji umirovljenika nadmašuju prosječne mirovine, a nisu daleko od prosjeka svih obiteljskih primanja. Obitelji starosnih umirovljenika za navedene životne troškove u prosjeku trebaju 1986,5 kuna, obitelji invalidskih umirovljenika – 1775,6 kuna, a obiteljskih umirovljenika – 1639,8 kuna. Ti su izdaci otprilike na razini prosječnih primanja obitelji starosnih i invalidskih umirovljenika, a iznad primanja obiteljskih umirovljenika. Stoga ključno značenje dobiva pitanje: kako obitelji umirovljenika pokrivaju svoje životne troškove?

Tablica 8.

Način podmirjenja troškova života umirovljenika prema kategorijama

- u postocima

	Starosni	Invalidski	Obiteljski
samo mirovinom	70,8	69,9	64,8
uzimam od uštedevine	16,7	11,0	17,6
pomažu mi djeca	37,2	47,7	62,4
pomažem se raznim oblicima socijalne pomoći (Crveni križ, Caritas, humanitarna pomoć)	2,5	11,7	6,7
povremeno radim	11,0	4,9	10,9
iznajmljujem stan ili sobe	1,2	2,5	2,4
obrađujem zemlju	8,7	6,7	6,1
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Odgovor na gornje pitanje možemo nazrijeti iz podataka tablice 8. Naime, vidi se da se umirovljenici u podmirjenju svojih životnih troškova dijelom oslanjaju na druge izvore prihoda. Pri tome je najvažnija pomoć djece, zatim uštedevina te povremeni rad. Većeg značenja nema iznajmljivanje stana (sobe) ili obrada zemlje. Na razne oblike socijalne pomoći se nešto više oslanjaju obitelji invalidskih umirovljenika.

U svakom slučaju i ovi podaci potvrđuju rasprostranjeno uvjerenje o teškom materijalnom položaju većine hrvatskih umirovljenika.

Priradio: Vlado Puljiz